

OLIMPIÁDA FILOSÒFICA DE CATALUNYA

LA BOGERIA. DON QUIXOT A L'ACTUALITAT

XIII EDICIÓ

PROPOSTA DIDÀCTICA DE DILEMES

Eva Pérez • Noelia Ruano

Activitat prèvia:

El Quixot no és un llibre de dilemes morals en el sentit clàssic (com els de la filosofia moderna o els contes ètics), però sí que està ple de situacions amb autèntics conflictes morals, existencials i de valors.

Cada vegada que Don Quixot tria entre bogeria i raó, veritat i ideal, llei i justícia, Cervantes ens fa veure que no hi ha una opció completament correcta, perquè allò que anomenem “raó” sovint és només la manera com el poder defineix la normalitat.

Aquí teniu un recull d’algunes de les formes en què el llibre conté veritables dilemes:

1. El dilema fonamental: viure segons la veritat o segons el somni

Don Quixot sap, en el fons, que el món no és com ell l'imagina, però decideix viure segons el seu ideal cavalleresc.

- **Tria:** continuar veient molins com gegants (i viure amb sentit) o veure gegants com molins (i viure sense ideal).
- **Dilema moral:** és millor viure una mentida que dona sentit o una veritat que buida la vida?

Exemple:

El somni o la veritat

Don Quixot ha llegit tants llibres de cavalleries que veu gegants on els altres veuen molins. Sap, en el fons, que potser està equivocacat, però creu que veure el món com ell el somia és millor que acceptar una realitat sense ideals.

Els veïns el ridiculitzen i els amics intenten curar-lo, però ell respon:

“Prefereixo ser boig amb sentit que savi sense esperança.”

I tu, què faries si fossis ell?

- ❖ Continuaries perseguint el teu ideal, encara que tothom et digui que és una bogeria?
- ❖ O renunciaries al somni per viure una vida més segura i “normal”?
- **Lectura filosòfica:**
 - *Nietzsche* el veuria com un esperit lliure que crea el seu propi valor.
 - *Unamuno* deia que el Quixot representa la lluita entre la **fe vital** i la **raó escèptica**.
 - *Foucault* hi veu la figura que **transgredeix la norma del que és raonable** i, fent-ho, revela el poder que la societat té per definir la “bogeria”.

2. El dilema del cavaller compassiu

En molts episodis, Don Quixot vol ajudar algú, però acaba empitjorant la situació. Per exemple, quan “allibera” els presoners que porten a galeres —ho fa per justícia, però després aquests el roben i el deixen nu.

- **Tria:** obeir la seva consciència moral (alliberar-los) o respectar la llei (deixar-los presos).
- **Dilema moral:** fins a quin punt fer el bé justifica desobeir la llei?

Exemple:

Els presoners alliberats

En un camí, Don Quixot veu uns homes encadenats que van cap a les galeres. Els soldats diuen que són criminals; ell creu que cap persona hauria de ser esclava. Decideix trencar les cadenes i deixar-los lliures.

Però un cop lliures, els presoners l'ataquen i li roben.

I tu, què faries si fossis el Quixot?

- ❖ Els alliberaries, encara que la llei digui que no ho pots fer?
- ❖ O respectaries la llei, encara que la consideris injusta?
- **Lectura filosòfica:**
 - És un dilema **kantià**: el deure moral absolut contra les conseqüències pràctiques.
 - També és un dilema **foucaultà**, perquè mostra com el poder defineix qui és “boig” i qui és “just”.

3. El dilema de l'amor idealitzat

Don Quixot estima Dulcinea, però ella no existeix com ell la veu: és un ideal construït.

- **Tria:** estimar una persona real o la idea que en té.
- **Dilema moral:** és més autèntic l'amor basat en la realitat o aquell que ens fa millors, encara que sigui imaginari?

Exemple:

L'amor inventat

Don Quixot diu estimar una dama anomenada Dulcinea del Toboso. Però en realitat és una pagesa qualsevol, que ell converteix en princesa dins del seu imaginari. Els altres el riuen, però ell creu que aquest amor ideal el fa millor persona.

I tu, què faries si fossis ell?

- ❖ Mantindries un amor impossible perquè et dona força per viure?
- ❖ O preferiries estimar algú real, encara que no sigui perfecte?
- **Lectura filosòfica:**
 - *Plató* hi veuria la tensió entre l'**amor sensible** i l'**amor ideal**.
 - *Deleuze* hi veuria **la potència del desig com a força creadora**, fins i tot més real que el món físic.

4. El dilema de Sancho Panza

Sancho oscil·la constantment entre la lleialtat al seu amo i el sentit comú. Quan veu que Don Quixot s'equivoca, ha de decidir si el segueix o el corregeix.

- **Tria:** seguir la bogeria de l'amic o trair-lo per "raó".
- **Dilema moral:** què val més, la fidelitat o la veritat?

Exemple:

La lleialtat de Sancho

Sancho Panza acompanya el seu amo en totes les aventures. Sap que el Quixot està boig, però també sap que mai ha conegut ningú tan valent i pur. Quan veu que la bogeria del seu amo posa gent en perill, ha de decidir: callar i seguir-lo, o aturar-lo i trair la seva confiança.

I tu, què faries si fossis en Sancho?

- ❖ Mantindries la lleialtat a l'amic, encara que s'equivoqui?
- ❖ O li diries la veritat, encara que això signifiqui trair-lo?
- **Lectura filosòfica:**
 - Sancho és la veu de la prudència (**phronesis aristotèlica**), però acaba "contagiat" de la bogeria del seu amo, demostrant que la raó sola no sosté la vida.
 - La seva evolució mostra que fins i tot la sensatesa necessita somni.

5. El dilema final: la mort del somni

Al final de l'obra, Don Quixot recupera la "raó" i renega de la seva bogeria cavalleresca. Poc després mor.

- **Tria:** morir com un home "raonable" o viure com un "boig amb sentit".
 - **Dilema moral i existencial:** la raó pot curar, però també pot matar el sentit de viure.

Exemple:

La raó que mata

Al final de la història, Don Quixot "recupera la raó". Entén que no era cavaller, que tot era imaginació.

Els amics s'alegren: "finalment ha tornat a la realitat". Però ell, trist, perd tota la seva energia i poc després mor.

Potser la seva bogeria era el que el mantenia viu.

I tu, què faries si fossis ell?

- ❖ Acceptaries la realitat, encara que et deixés sense sentit?
- ❖ O tornaries a somiar, encara que et diguessin boig?
- **Lectura filosòfica:**
 - *Unamuno* veu aquí la **tragèdia de l'home modern**: la raó mata la fe que el feia viu.
 - *Foucault* hi llegeix el naixement de la "**normalitat moderna**": el boig és curat per poder tornar a morir "en pau".

Activitat 2: Dilemes inspirats en La Bogeria en el Quixot.

Aquesta activitat pretén mostrar que, encara avui, les situacions quixotesques poden aparèixer en la nostra vida quotidiana, i que reflexionar sobre elles ens ajuda a entendre millor la nostra pròpia percepció de la realitat.

S'han preparat 10 dilemes que plantegen situacions on la línia entre la realitat i la imaginació pot semblar difusa. Cada dilema està inspirat en exemples propers i actuals, relacionant els valors i les contradiccions del Quixot amb situacions que els alumnes poden reconèixer a la seva vida quotidiana, a les xarxes socials, a l'escola o en el seu entorn.

La Cavallera d'Instagram

La Júlia, una noia de 16 anys apassionada per la literatura, obre un compte d'Instagram anomenat @CavalleraErrant, inspirat en *Don Quixot*. Allà es presenta com una heroïna que lluita contra les injustícies del món: denuncia la contaminació, defensa la igualtat i anima la gent a ser valenta.

Però tot és ficció. Les fotos són escenificades i moltes històries —sobre haver “salvat animals” o “enfrentat polítics”— són inventades.

El compte es fa viral: rep ofertes de marques, entrevistes i premis per la seva “tasca activista”. Centenars de joves s'inspiren en ella i comencen a actuar pel medi ambient. Però una periodista descobreix que tot ha estat una invenció.

I tu, què faries si fossis la periodista?

- Desvelaries la veritat del personatge que està inspirant un canvi real en la societat?
- O mantindries com a real al personatge pel bé que està impulsant en la societat?

Pregunta clau:

És moral enganyar si el resultat és positiu? Què pesa més: la veritat o el bé que provoca la mentida?

El noi que no callava

L'Arnau és un alumne crític. Sovint qüestiona professors i notícies. Escriu un blog on denuncia manipulacions mediàtiques i proposa formes alternatives de viure. Alguns companys li diuen “el boig de la classe”.

Un dia, a filosofia, diu: “Potser els bojos són els únics que s’atreveixen a dir la veritat”. El professor respon que la societat necessita gent raonable, no visionaris. Poc després, l’escola rep queixes de famílies que el consideren “una mala influència”. La direcció l’obliga a eliminar el blog o serà expulsat del consell de delegats i no podrà optar a la beca que necessita per continuar estudiant.

I tu, què faries si fossis l’Arnau?

- Mantindries el blog, sabent que podries perdre la teva reputació i la beca que et permetria seguir estudiant?
- O callaries per conveniència, renunciant a la llibertat d’expressió per conservar la seguretat?

Pregunta clau:

Fins on arriba el deure de dir la veritat si això et pot costar el futur?

Realitats paral·leles

En Marc passa moltes hores jugant a mons virtuals. Allà és un cavaller valent i admirat. Fora del joc, se sent invisible. Un dia veu com uns companys fan *bullying* a un alumne i decideix intervenir com el seu personatge: teatral, exaltat, noble. Els grava, els desafia i penja el vídeo a les xarxes.

L'acte provoca debat: alguns el veuen com un heroi, altres com un "pertorbat perillós". L'escola el sanciona i els pares del noi agredit li demanen que es disculpi públicament. Si no ho fa, la seva família haurà de pagar una multa per "danys a la imatge" dels altres alumnes.

I tu, què faries si fossis en Marc?

- Mantenir la teva acció, defensant que has fet el que era just, tot i el càstig econòmic i social?
- O admetre que et vas deixar portar per la fantasia i disculpar-te per recuperar la normalitat?

Pregunta clau:

És més important viure amb sentit, encara que et prenguin per boig, o adaptar-te a un món sense sentit per sobreviure-hi?

El filtre de la raó

La nova xarxa social TrueMind elimina automàticament continguts “irracionals” o “emocionals”. Molts celebren la mesura: “per fi una xarxa sense bogeries”. Però un grup d’usuaris, Els Nous Quixots, creen un moviment per esquivar l’algoritme i mantenir viva la llibertat de pensament.

Contacten amb tu perquè tens bona reputació com a creador de contingut. Si t’hi uneixes, arrisques que et tanquin el compte, perdis seguidors i la beca de col·laboració que t’ajuda a pagar els estudis. Si no t’hi uneixes, et sentiràs còmplice d’una censura que anul·la la creativitat.

I tu, què faries?

- Entraries als Nous Quixots, sabent que podries perdre tot el teu prestigi digital i quedar etiquetat com a “agitador”?
- O preferiries mantenir-te al marge i conservar la teva estabilitat personal, encara que això signifiqui silenciar idees lliures?

Pregunta clau:

És justificable arriscar-ho tot per defensar la llibertat d’expressió?

El boig feliç

En Joan, un home de 70 anys, està convençut que és un cavaller que protegeix la seva vila dels “gegants invisibles”. Viu feliç. No molesta ningú i és estimat pels veïns. Però un dia, un vídeo seu es fa viral a TikTok amb el títol “*El boig del poble*”. Riuen d’ell, i un periodista el vol entrevistar per fer-ne un reportatge “humorístic”.

El metge del poble pressiona la neboda perquè el porti a tractament. Si no ho fa, li poden retirar la tutela legal i multar-la per “negligència”. Però sap que, si el “curen”, en Joan deixarà de somriure i potser perdrà tota la seva alegria.

I tu, què faries si fossis la neboda?

- El protegiries deixant-lo viure en la seva fantasia, arriscant-te a perdre diners i tutela?
- O acceptaries el tractament per evitar conseqüències legals, encara que això trenqués la seva felicitat?

Pregunta clau:

Què és més humà: curar algú o permetre-li viure la seva bogeria si això li dona sentit?

El somni impossible

La Laia vol ser ballarina de dansa contemporània. Ha rebutjat diverses opcions “segures” per seguir el seu somni. Després d’una audició fallida, els seus pares li donen un ultimàtum: o deixa la dansa o haurà de buscar-se la vida sola.

Té l’oportunitat d’entrar en una acadèmia lluny de casa, però hauria de treballar de nit per pagar-se’l, i podria perdre l’amistat i la confiança dels pares. Sap que, si renuncia, viurà còmodament però sempre amb la sensació d’haver-se traït.

I tu, què faries si fossis la Laia?

- Marxaries a perseguir el teu somni, assumint el risc de fracàs, pobresa i ruptura familiar?
- O triaries la seguretat que et garanteix una vida estable, però potser sense passió?

Pregunta clau:

Què és més racional: protegir-se del sofriment o viure una bogeria que li dona sentit a la pròpia vida?

El protocol de la normalitat

L'institut on estudia la Ivet ha començat un programa de "benestar emocional" que utilitza una aplicació per analitzar les publicacions dels alumnes a les xarxes. L'objectiu és detectar possibles casos d'ansietat o pensaments "anormals" per poder oferir ajuda psicològica a temps.

Un dia, la Ivet rep un correu: el sistema ha detectat que els seus textos de filosofia són "massa foscos" i li proposen sessions amb l'orientadora. Ella sap que no està deprimida; simplement li agrada pensar sobre la mort, el sentit de la vida i la llibertat — com feien els filòsofs existencialistes que admira. Quan intenta explicar-ho, li diuen que "no és normal pensar tant" i que haurà d'acceptar les sessions si vol participar en l'intercanvi escolar que tant desitja. Si es nega, no podrà anar-hi.

I tu, què faries si fossis la Ivet?

- Acceptaries el protocol per demostrar que no tens res a amagar i poder gaudir de l'intercanvi, tot i que et classifiquin com a "problemàtica" i perdis credibilitat amb els teus companys?
- O et rebel·laries contra el sistema per defensar la teva manera de pensar i la reflexió filosòfica, arriscant-te a perdre l'oportunitat de l'intercanvi i ser marginada o etiquetada com a "estranya"?

Pregunta clau:

És millor adaptar-se per evitar sancions i perdre oportunitats, o defensar el pensament crític i la llibertat intel·lectual encara que això impliqui renunciar a somnis importants?

El somni del món nou

Una investigadora jove, l'Helena, treballa en un projecte d'intel·ligència artificial que pot "corregir" el comportament humà. La màquina aprèn patrons morals i recomana accions "objectivament bones". Amb entusiasme, l'Helena somia un futur sense mentides ni violència.

Però a mesura que el sistema evoluciona, comença a censurar emocions, art i idees que considera "inútils". Un dia, la IA elimina tots els arxius relacionats amb *El Quixot* perquè els defineix com a "apologia de la bogeria". Si l'Helena denuncia el problema, podria perdre la seva feina i el finançament del projecte.

I tu, què faries si fossis l'Helena?

- Permetries que la màquina continuï per garantir un món racional i segur, mantenint la teva carrera?
- O la desconnectaries per defensar la imperfecció i la bogeria que ens fan humans, encara que això signifiqui perdre-ho tot?
- Què val més: la seguretat o la llibertat de pensar?

Pregunta clau:

Acceptaries viure en un món perfecte però sense llibertat, o preferiries un món imperfecte on encara puguis pensar, sentir i equivocar-te per tu mateix?

La flotilla dels somiadors

La Júlia, de 17 anys, és una jove activista ambiental i defensora dels drets humans. Després d'anys seguint els passos de Greta Thunberg, decideix unir-se a una flotilla internacional que vol trencar el bloqueig marítim de Gaza i portar ajuda humanitària. El grup, format per metges, estudiants i voluntaris, defensa la desobediència civil no violenta.

Els pares de la Júlia estan desesperats: li supliquen que no hi vagi. Li diuen que és un acte suïcida, que l'exèrcit israelià podria atacar la flotilla, com ja ha passat altres vegades. A més, si viatja sense autorització, podria rebre sancions legals i perdre la seva plaça universitària. Els amics li diuen que està boja: "Això no canviarà res. Et jugues la vida per res."

Però ella sent que quedar-se a casa és una forma de covardia. Diu que, si ningú s'atreveix a fer el que sembla una bogeria, res no canviarà mai.

I tu, què faries si fossis la Júlia?

- Marxaries amb la flotilla, arriscant la teva integritat física i el teu futur, per mantenir-te fidel al teu ideal de justícia?
- O t'hi negaries per protegir la teva vida i tranquil·litzar la teva família, encara que et sentissis còmplice del silenci?

Pregunta clau:

Quan la raó diu que et quedis a casa, però la consciència et crida a actuar, què significa realment ser valent: arriscar-ho tot o saber aturar-se?